

РОЗДІЛ II

Теоретичні аспекти соціології

УДК 316.56-021.483-053. 6 (477)

Людмила Афанасьєва

Суспільний простір поліетнічного міста як фактор формування етнічної толерантності молоді

Толерантність формується не однаково в різних сферах соціуму, особливо у випадках етнічних, національних та релігійних відмінностей. Тому це дослідження стосується суспільного простору міст із численною кількістю етнічних груп, різноманітних культур, конфесій, традицій, способів поведінки та зумовлених цим соціокультурних проблем. У статті здійснено узагальнене ставлення молоді до проблеми міжетнічних відносин з урахуванням обумовленості подальшого соціально-економічного, політичного й культурного розвитку суспільства та держави домінуючими в молодіжному середовищі інтересами, поглядами, цінностями.

Ключові слова: місто, суспільне середовище, молодь, поліетнічність, етнічна толерантність.

Постановка проблеми та визначення актуальності її дослідження. Толерантність – одна з ключових соціокультурних компетенцій сучасної людини, оскільки від її готовності, здатності жити та конструктивно діяти в різноманітному світі залежить майбутнє як окремої людини, так і людства в цілому.

У різних сферах соціуму толерантність модифікується по-різному й мотивована громадським життям: у політиці вона виступає невід’ємним елементом демократії, у ділових стосунках – готовністю до діалогу, у міжнародних відносинах – повагою до прав, звичаїв, способу життя інших, в освіті – освоєнням діалогових форм навчання, прийняттям цінності толерантної свідомості, формуванням досвіду толерантної поведінки. Особливо важко формувати толерантність до «іншого», коли йдеться про етнічні, національні й релігійні відмінності. Рівень міжетнічної толерантності (або нетолерантності) проявляється в різних критичних проблемно-конфліктних ситуаціях міжособового та внутрішньо-особового вибору тоді, коли вироблені в іншому соціально-культурному способі життя етнічні стереотипи й норми поведінки не спрацьовують, а нові норми або стереотипи перебувають у процесі свого формування. Тому етнічна толерантність розуміється нами як наявність позитивного образу іншої культури при збереженні такого ж сприйняття своєї власної. Це значить, що етнічна толерантність не є наслідком асиміляції як відмови від своєї культури, а є характеристикою міжетнічної інтеграції, для котрої характерне «прийняття» або позитивне ставлення до власної етнічної культури, а також до етнічних культур груп, із якими ця група вступає в контакт.

Незважаючи на значну активізацію науково-дослідницької роботи в різних напрямках, дослідження рівня етнічної толерантності молоді як ціннісної орієнтації та конкретних форм і тенденцій її вияву в локальному суспільному просторі міста до сьогодні є рідкісним явищем. Актуальними на часі є виявлення ролі міського суспільного середовища у формуванні етнічної толерантності молоді на регіональному й локальному рівнях та пошук шляхів соціокультурного коригування міжетнічних відносин у молодіжному полікультурному соціумі конкретних міст і регіонів з усталеною поліетнічністю.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Культура міжетнічної толерантності в суспільному середовищі міста як соціокультурний і суспільно-політичний феномен постає сьогодні предметом та об’єктом значного корпусу гуманітарних наук. Теоретичні аспекти формування культури толе-

рантності представлені в концепціях Д. Алмонда, Л. Гумільова, В. Кімлічки, А. Лейпхарта, Н. Лумана й багатьох інших вітчизняних і зарубіжних дослідників. Актуальним для епохи глобалізаційного взаємопроникнення етнокультур є пошук шляхів формування культури міжнародного спілкування (К.-О. Апель, З. Гасанов, В. Комаров) та спілкування в мультикультурному середовищі.

Теоретичного обґрунтування в працях багатьох дослідників набули процеси формування особистості в умовах полікультурного середовища (М. Бахтін, Л. Виготський, Н. Данилевський, Е. Ейлер й інші), проблема взаємодії особистості та соціального поліетнічного середовища (аналіз проблем виховання молоді, принципи взаємодії соціальних інститутів, фактори й умови виховання).

Проблеми етнічної самосвідомості, етнічної ідентичності, стереотипів, толерантності розробляються В. Агеєвим, М. Герасимовою, В. Городяненком, Н. Москаленко, В. Онищенком, В. Павленко, Н. Паніною, С. Рижовою, М. Шульгою.

Важливі в контексті нашої роботи напрацювання Я. Морено, Е. Богардуса, Е. Берджеса, Р. Парка, які заклали основи «просторово зорієнтованої» галузі соціології – соціології міста, – та праці багатьох інших вітчизняних і зарубіжних дослідників соціокультурної специфіки міського середовища, способу життя, культури. До аналізу просторової обумовленості існування людини в соціологічній традиції зверталися також класики соціології: О. Конт, Е. Дюркгейм, Г. Зіммер, П. Сорокін, Т. Парсонс, пізніше – Е. Гідденс, П. Бурдьє, А. Лефевр, Е. Соджа, А. Алєн та ін.

Окрім того, низкою проектів і досліджень науковцями Інституту соціології НАН України, Київського міжнародного інституту соціології, Національного інституту стратегічних досліджень при Президенті України, Інституту соціальної та політичної психології НАПН України й багатьох регіональних соціологічних центрів і лабораторій упродовж останнього десятиліття ґрунтовно опрацьовується проблематика стану толерантності українського суспільства, відстежуються ризики й можливості для формування національної єдності.

Отже, можна констатувати, що існують вагомі і теоретичний, і емпіричний рівні дослідження питань міжетнічної взаємодії в суспільному просторі міста. Однак більшість із них відносять до культурології, етнології, політології й порівняно мало праць, які б розкривали соціологічний підхід до вивчення та розв'язання цих питань.

Мета статті – висвітлення ролі суспільного простору міста у формуванні етнічної толерантності молоді в умовах сучасних суспільних трансформацій в Україні.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. В умовах активізації ролі етнічного чинника в суспільному житті поліетнічного міста неминує постає питання про загрозу, яку можуть приховувати в собі міжетнічні конфлікти. А оскільки зараз дві третини населення України проживає в містах, а також через те, що саме в міському середовищі найбільш повно подано всю палітру соціальних проблем і протиріч, місто виступає не тільки просторовим середовищем, але й умовою життєдіяльності, яка сформована під впливом суб'єктів міського середовища та що одночасно впливає на світогляд як місцевої частини молоді, так і тієї частини, яка переїжджає для навчання чи працевлаштування із сіл або невеликих селищ.

У контексті мети нашого дослідження й у світлі вищенаведених даних слушною є думка американського соціолога Л. Козера, який вважає, що не конфлікт як такий загрожує рівновазі системи, а її жорсткість, переважно різного виду напруженості, які, акумулюючись, можуть призвести до гострого конфлікту, що стосуватиметься базових цінностей і зачіпатиме основи суспільної злагоди. Дослідник, розглядаючи конфлікт як спосіб адекватного пристосування норм до мінливих умов, цілком слушно зауважує, що соціальна структура, у якій є місце для конфлікту, може уникнути станів внутрішньої нестійкості або модифікувати (модифікація-видозміна) ці напруги, змінивши реальний стан речей [6]. Потребу у виокремленні емпіричних чинників розгляду проблеми міжетнічної взаємодії свого часу слушно сформулював Дж. Г. Мід щодо відмінності механізму абстрактного й конкретного усвідомлення соціальної взаємодії етнокультурних свідомостей спільнот: «Саме у формі узагальненого іншого соціальний процес впливає на поведінку індивідів, які залучені до нього й підтримують його, тобто спільнота здійснює контроль над поведінкою своїх індивідуальних членів, бо саме в цій формі соціальний процес (співтовариство) проникає в ролі визначального чинника у мислення індивіда» [7, 9]. Зазначені вище обумовленості вказують на потребу розгляду проблеми етнічної толерантності не лише на рівні великих адміністративно-територіальних утворень, мегаполісів тощо, де відбуваються масштабні етнічні міграційні процеси,

обумовлені глобальними чинниками, але й у порівняно невеликому просторі окремих міст, з традиційним усталеним міжетнічним побутом.

У контексті виявлення основних властивостей суспільного простору сучасних урбанізованих територій та виявлення в ньому емпіричних проявів соціальних змін нас, передусім, цікавитиме такий аспект розгляду простору в соціології, як простір взаємодії соціальних акторів [11, 62].

Суспільний простір виражає колективне життя міста та, на думку багатьох дослідників (серед них – У. Уайт, Д. Джейкобс і Р. Сеннетт), є найважливішим складником міського життя. Я. Морено, Е. Богардус, Е. Берджес, Р. Парк показали соціальну неоднорідність фізичного простору [13, 299]. Лін Лофланд стверджує, що «міське життя стало можливим завдяки впорядкуванню міського населення на вигляд і розташуванню в просторі таким чином, що люди у місті можуть дізнатися про навколишніх, просто дивлячись один на одного» [11, 63].

Поняття «суспільний простір» у сучасній європейській традиції розглядається в трьох основних аспектах: як відкритий простір для відпочинку, рекреації, охорони здоров'я; простір дебатів; доступний простір місця для всіх, або групи осіб, що ґрунтуються на основі соціальної свободи пересування та анонімності [11, 63].

Суспільний простір має дві визначальні характеристики. Перша з них полягає в тому, що він, з одного боку, конструюється соціальною реальністю, а з іншого – навпаки, конструює цю реальність. А. Лефевр підкреслює, що соціальні відносини виробництва мають соціальне існування лише тоді, коли вони є у просторі, проектується в простір і водночас виробляють його. П. Бурдьє наголошує на соціальній позначеності та сконструйованості простору, у якому живемо та який пізнаємо. Соціальне також «об'єктивоване», «вписане» в просторове: фізичний простір є соціальною конструкцією й проекцією соціального простору, соціальна структура в об'єктивному стані (як, наприклад, план міста), об'єктивація та натуралізація минулих і нинішніх соціальних відносин [1].

Друга важлива характеристика суспільного простору – наявність контролю. А. Лефевр відштовхується від ідеї створеності, виробництва простору: «простір є продукт (соціальний)». Однак, будучи засобом виробництва, він одночасно є і засобом контролю. Так, суспільний простір не лише зумовлює створення комунікації, а й обмежує її, він контролює та обумовлює рівень доступу; простір задає норми поведінки й існування в ньому. За Лайманом і Скоттом, саме існування соціальних норм, які керують поведінкою в натовпі, демонструє соціальний характер суспільного простору [5]. Американська дослідниця Дж. Джейкобс зазначає, що в умовах роз'єднаності жителів міста й відсутності сталих контактів інформації про інших його жителів інформаційним і комунікативним простором стають саме суспільні міські простори, які дають змогу «знайти спільну мову тротуару» [10]. У сучасних містах суспільний простір стає не лише майданчиком для спілкування, а й для «спостереження» (Р. Сеннетт), що свідчить про трансформацію публічної культури, яка перетворюється із вербальної у візуальну, змінює свою форму й наповнення, але не функцію [3].

Організований певним способом, він утворює в повсякденних міжособистісних взаємодіях «соціальні мережі», руйнування яких призводить до соціокультурної деградації: «Місто – це насамперед особливим чином організований життєвий простір. Він створюється діяльністю людей, повсякденні запити яких і складають, власне, соціальну «підоснову» створення рукотворних міських ландшафтів» [2, 53].

Тобто, місто виступає як умови життєдіяльності, які сформовані під впливом суб'єктів міського середовища і які одночасно впливають на городян.

Наявність на обмеженій території різних культур, світоглядів, віросповідань, поглядів на життя та необхідність і неминучість їх взаємодії в повсякденному бутті роблять нагальним завдання дослідження міжетнічних відносин із метою недопущення виникнення протистоянь, конфліктів та ксенофобських настроїв.

На превеликий жаль, новітні дослідження змушують нас констатувати, що сьогодні Україну вже не можна назвати державою з високим рівнем толерантності в міському середовищі, на чому на офіційному рівні наголошують ініціатори парламентських слухань із зазначеної проблеми [9].

На думку фахівців Державного інституту розвитку сім'ї та молоді, значними чинниками зростання інтолерантності в наших містах стає збільшення потоку мігрантів й іноземних студентів, значне розшарування суспільства на багатих і бідних, безперервні виборчі баталії [4]. За даними МВС України, у результаті нетерпимості на національному ґрунті зростає кількість злочинів,

учинених щодо іноземців. Слабкість юридично-законодавчого поля лише ускладнює, за свідченнями правозахисників, стан проблеми, оскільки більшість злочинів на ґрунті расової ненависті кваліфікується, зазвичай, як побутове хуліганство й справжні масштаби проблеми фактично замовчуються.

Науковці також констатують стрімке падіння рівня толерантності в суспільстві на тлі зростання кількості ксенофобських проявів. Так, згідно з даними ІС НАНУ рівень толерантності в Україні в період із 1994 по 2010 рр. щодо ставлення до росіян знизився з 80 % до 45 %, до євреїв – у три рази (із 33 % до 11 %), кримських татар – у два рази (із 9 % до 4 %), до ромів – у п'ять разів (з 11 % до 2 %). За даними громадських організацій, кількість лише зафіксованих проявів ксенофобії збільшується. Так, за підсумками 2009 р. таких випадків зафіксовано не менше 35–40, у 2010 р. – 70, а у 2011-му – близько 100 [9]. Об'єктивно цим тенденціям значною мірою сприяють болісні процеси змін у соціальному статусі значної частини населення, стрімке майнове розшарування в суспільстві, що традиційно супроводжуються радикальними настроями в маргінальних прошарках суспільства та популістськими гаслами радикалів від політикуму, коли видимість відстоювання певних суспільних й індивідуальних цінностей супроводжується поспранням не менш важливих цінностей.

У зв'язку зі значними соціокультурними перетвореннями в нашій країні з'являється тенденція до міжетнічного розшарування, відокремлення, яка переходить у національну нетерпимість, непримиренність і зростання ксенофобських настроїв. І першими, хто дає свою оцінку та на це реагує, є молодь. Специфіка цієї групи полягає і в тому, що вона є групою, яка шукає своє місце в суспільстві. З одного боку, для неї характерна соціальна незрілість, несформованість ціннісних орієнтацій, нездатність повною мірою адекватно прогнозувати наслідки своїх дій і вчинків, агресивність, соціальна апатія, байдужість, пасивність, безвідповідальність, відмова від традиційних моральних та культурних цінностей. Практичний досвід, на жаль, демонструє, що українському суспільству й державі ще багато чого потрібно зробити для усунення негативних явищ та проявів нетолерантності. Тому, на наш погляд, є таким важливим прогнозування міжетнічної толерантності в майбутньому та усвідомлення здатності молодого покоління протистояти цим викликам.

Зазначимо, що останнім часом в Україні, у міському суспільному просторі, саме в молодіжному середовищі все частіше стали проявлятися ксенофобські настрої. Усе помітнішою стає діяльність праворадикальних молодіжних організацій, поява та поширення расистської символіки й літератури, зростає число актів вандалізму та кількості злочинів, здійснених під впливом ксенофобських настанов. Хоча ці випадки нечисленні й не знаходять значної підтримки серед молодих людей, їх прояв не може лишатися поза увагою суспільства.

Особливим є сучасний український освітній простір вищої школи, який останніми роками характеризується зростанням етнокультурного розмаїття, збільшенням кількості іноземних студентів. На сьогодні в Україні навчаються більше 48 тисяч іноземців із 137 країн світу: із Китаю – близько 6 тисяч, Туркменістану – 5 тис., Росії – 3,5 тис., з Індії – 3 тис. [4]. Наслідком такого стану часто стає ускладнення стосунків між ними, що проявляється в агресії, відкритій зневазі, які провокують як вітчизняні, так і іноземні студенти.

Оскільки це дослідження стосуватиметься суспільного простору міст із численною кількістю етнічних груп, різноманітних культур, конфесій, традицій, способів поведінки та зумовлених цим соціокультурних проблем, наведемо узагальнений стан ставлення молоді до проблеми міжетнічних відносин, який демонструють результати опитувань, здійснених партнерськими організаціями всеукраїнської кампанії «Толерантність як шлях до Європи» за репрезентативною вибіркою шкільної та студентської молоді віком від 13 до 25 років методом особистого інтерв'ю безпосередньо в навчальних закладах, проведеного в 19 містах 13 областей України, яким було охоплено 906 молодих людей.

Результати засвідчують, що 76,0 % молодих людей вважають, що толерантність – це взаємна повага, сприйняття поглядів іншої людини, 19,1 % – вимушене терпляче ставлення та стримування своїх негативних почуттів до представників інших етносів, рас, вірувань, тільки 4,9 % – політична й правова вимога до життя в сучасному суспільстві.

Щодо конкретних місць, де респонденти найчастіше стикались із проявами інтолерантності, відповіді розподілилися таким чином: 19,6 % – місце навчання або роботи, 44,6 % – у сфері послуг, транспорті, 30,6 % – у політиці, 20,6 % – під час розваг, на дискотеках.

Основними причинами нетерпимого ставлення до інших людей респонденти вважають низький рівень особистої культури (37,2 %); відмінності світоглядних цінностей (40,9 %); заботи й упереджене ставлення до людей (23,7 %). 59,2 % молодих людей відчували на собі прояви інтолерантності, а 63,1 % респондентів вважають, що в Україні існують расова нетерпимість та ксенофобія. На думку 27,3 % респондентів, у молодіжному середовищі наявні прихильники фашистської ідеології [12].

Проаналізувавши вплив суспільного середовища поліетнічного міста на стан сформованості етнічної толерантності молоді, зробимо висновок про недостатній рівень розуміння молоддю поняття «толерантність» та неповне усвідомлення значущості толерантності в суспільстві, частково сформовану готовність до толерантних вчинків у взаєминах з оточуючими. Виходячи з вищевказаного та враховуючи те, що молоддю в нашій країні законодавчо вважають тих, кому 14–35 років (14 548 000 осіб, або майже третина населення – 31,9 % [8]), а полікультурне середовище міста, яке вимагає від кожного громадянина дотримання певних ціннісних настанов, володіння комунікативними навичками в повсякденній поведінці, обумовлює цінність етнічної толерантності як базової світоглядної цінності для молоді в процесі формування особистості, як єдино прийнятної моделі міжетнічних відносин, як моделі способу життя XXI ст.

Можна констатувати, що в сучасних умовах розвитку українського суспільства формування толерантних відносин у молодіжному середовищі стає стратегічним завданням, адже переважно молодіжні групи є значною мірою полікультурними і саме толерантність як якість особистості може допомогти в запобіганні конфліктам між молодими людьми та в досягненні взаєморозуміння в суспільстві. Більше того, тією мірою, у якій ті чи інші інтереси, погляди, цінності переважатимуть у молодіжному середовищі, залежить подальший соціально-економічний, політичний і культурний розвиток суспільства й держави загалом.

Тому важливою залишається проблема виховання толерантності в молодіжному середовищі щодо формування ефективних толерантних відносин, що вимагає системної, послідовної роботи всіх соціальних інститутів суспільства, у тому числі й органів місцевої влади та міської громадськості, що на практиці має означати перехід від простого пасивного співіснування етносів до етапу активних взаємин, кооперації і взаємодії у всіх сферах соціального життя регіону.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загалом, емпіричні дані, отримані в низці досліджень, свідчать, що в полікультурному міському просторі міжетнічна толерантність є значимим чинником світосприйняття сучасної молоді й спостерігається високий рівень свідомості того, що суспільне середовище міста вимагає від кожного громадянина дотримання певних ціннісних настанов, володіння комунікативними навичками в повсякденній поведінці як єдино прийнятної етичної моделі міжетнічних відносин.

Відтак, науково обґрунтований підхід до пошуку гуманних шляхів запобігання загостренню і практичного подолання міжетнічних протистоянь між етносами, незалежно від причин їх походження, дає всі підстави для уможливлення етнокультурного зростання як чинника продуктивної людської комунікації в різних площинах суспільного життя.

Результати цього дослідження сформують базу для майбутніх досліджень суспільного простору поліетнічних міст залежно від специфіки того чи іншого регіону України, нададуть можливість використання отриманих результатів і висновків у діяльності громадських організацій при розв'язанні питань, які стосуються міжетнічних відносин, збагатять можливість для вдосконалення навчальних програм із соціології, етнічних процесів, підготовки загальних і спеціальних курсів у вищих навчальних закладах.

Джерела та література

1. Вахштайн В. К проблеме темпоральных механизмов социальной организации пространства. Анализ резидентальной дифференциации [Электронный ресурс] / В. Вахштайн // Социолог. образование. – 2003. – Т. 3. – № 3. – Режим доступа : <http://sociologica.hse.ru/Articles.html>
2. Дридзе Т. М. Город как жизненная среда и социальные проблемы в столичной агломерации / Т. М. Дридзе // Социально обоснованное градостроительство. – М., 2005. – С. 53.
3. Желнина А. «Здесь как музей»: торговый центр как общественное пространство / А. Желнина [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://newstreetuniver.livejournal.com/183462.html>.

4. Иностранные студенты хлынули в Украину [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://infoline.sumy.ua/news.php?country=1&article=79>. – Дата обращения: 28.04.2012.
5. Карпов А. Е. Различение. Пространство в городе [Электронный ресурс] / А. Е. Карпов // Социолог. обозрение. – 2001. – Т. 1. – № 2. – Режим доступа : <http://www.sociologica.ru/Journal/02sta1.pdf>
6. Козер Л. А. Функции социального конфликта / Л. А. Козер [пер. с англ. О. Назаровой ; под общ. ред. Л. Г. Иониной]. – М. : Дом интеллектуальной кн. : Идея-пресс, 2000. – 295 с.
7. Мид Д. Сознание, самость и общество / Д. Мид. – М. : Директ-Медиа, 2007. – 34 с.
8. Населення України. 2010 рік: демографічний збірник / [відпов. за вип. Г. М. Тимошенко]. – К. : Держ. служба статистики України, 2011. – 442 с.
9. Парламентские слушания на тему: «Этнонациональная политика: свершения и перспективы» [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.edinaya-odessa.org/st/39089-gosudarstvennaya-etnonacionalnaya-politika-ukrainy-ot-plavilnogo-kotla-do-kulturnoy-mozaiki.html>.
10. Публичное пространство в социологии города. Проблемы публичного пространства в Петербурге. Лекция [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.urban-club.ru/?p=89>.
11. Жулькевська О. В. Суспільний простір міста як об'єкт соціологічного вивчення та емпіричний референт соціальних змін / О. В. Жулькевська, М. В. Грищенко // Соціологічні студії : наук.-практ. журн. / уклад. Л. Й. Кондратик, С. А. Сальнікова. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – № 1. – С. 61–66.
12. Результати опитування молоді України на тему толерантності [Електронний ресурс]. – 2009. – Режим доступу : http://tolerant.org.ua/category/iniziat_realizovano-articles-about/rezultati_opituvannya_molodi_ukraini_na_temu_tolerantnosti.html.
13. Шманкевич Т. «Сжимающийся» город – новая сегрегация / Т. Шманкевич // Байкальская Сибирь: из чего складывается стабильность. – Москва ; Иркутск : Наталис, 2005. – С. 295–307.

Афанасьева Людмила. Общественное пространство полиэтничного города как фактор формирования этнической толерантности молодежи. Толерантность формируется неодинаково в различных сферах социума, особенно в случаях этнических, национальных и религиозных различий. Поэтому данное исследование касается общественного пространства городов с многочисленным количеством этнических групп, разнообразных культур, конфессий, традиций, способов поведения и обусловленных этим социокультурных проблем. В статье осуществлено обобщенное состояние отношения молодежи к проблеме межэтнических взаимоотношений с учётом обусловленности дальнейшего социально-экономического, политического и культурного развития общества и государства доминирующими в молодёжной среде интересами, взглядами, ценностями.

Ключевые слова: город, общественная среда, молодёжь, полиэтничность, этническая толерантность.

Afanasyeva Lyudmila. Social Space of a Polyethnic City as a Factor Determining Ethnic Tolerance of the Youth. An increasing role of the ethnic factor in a social life of the poly-ethnic city inevitably raises the question of threat that can be hidden in inter-ethnic conflicts. The are important current issues to reveal the role of urban social environment in the formation of ethnic tolerance of the youth at the regional and local levels and to search ways for adjustment of inter-ethnic relations in the youth poly-cultural stratum of particular cities and regions with a sustained polyethnicity. Given that two thirds of current Ukraine 's population lives in cities the conditions of life are shaped by the subjects of the urban environment and simultaneously affect the worldview of both a local part of the youth and that part moving for training or employment from villages. Therefore, in modern development conditions of Ukrainian society the formation of tolerant relations among youth is a strategic task, because predominantly the youth groups are to a great extent poly-cultural, and it is the tolerance as a person 's quality that can help in preventing conflicts between young people and reaching mutual understanding in society.

Key words: city, the social environment, the youth, poly-ethnic, ethnic tolerance.

УДК 316.454.3:159.947.2(477)

Наталія Глебова

Формування свободи й відкритості в глобальному інформаційному просторі

Свобода у відкритому суспільстві передбачає наявність можливості вільного масового поширення інформації, яке є ефективним засобом захисту прав і свобод людини, формування громадської думки, реального впливу на суспільство й державну владу. Зниження ризиків перебування України в глобальному